09/06/2022

Ο Μητροπολίτης Πάφου παρουσιάζει το βιβλίο: «ΤΟΝ ΟΡΚΟΝ ΤΕΤΗΡΗΚΑ»

Εκκλησία της Κύπρου / Ι.Μ. Πάφου

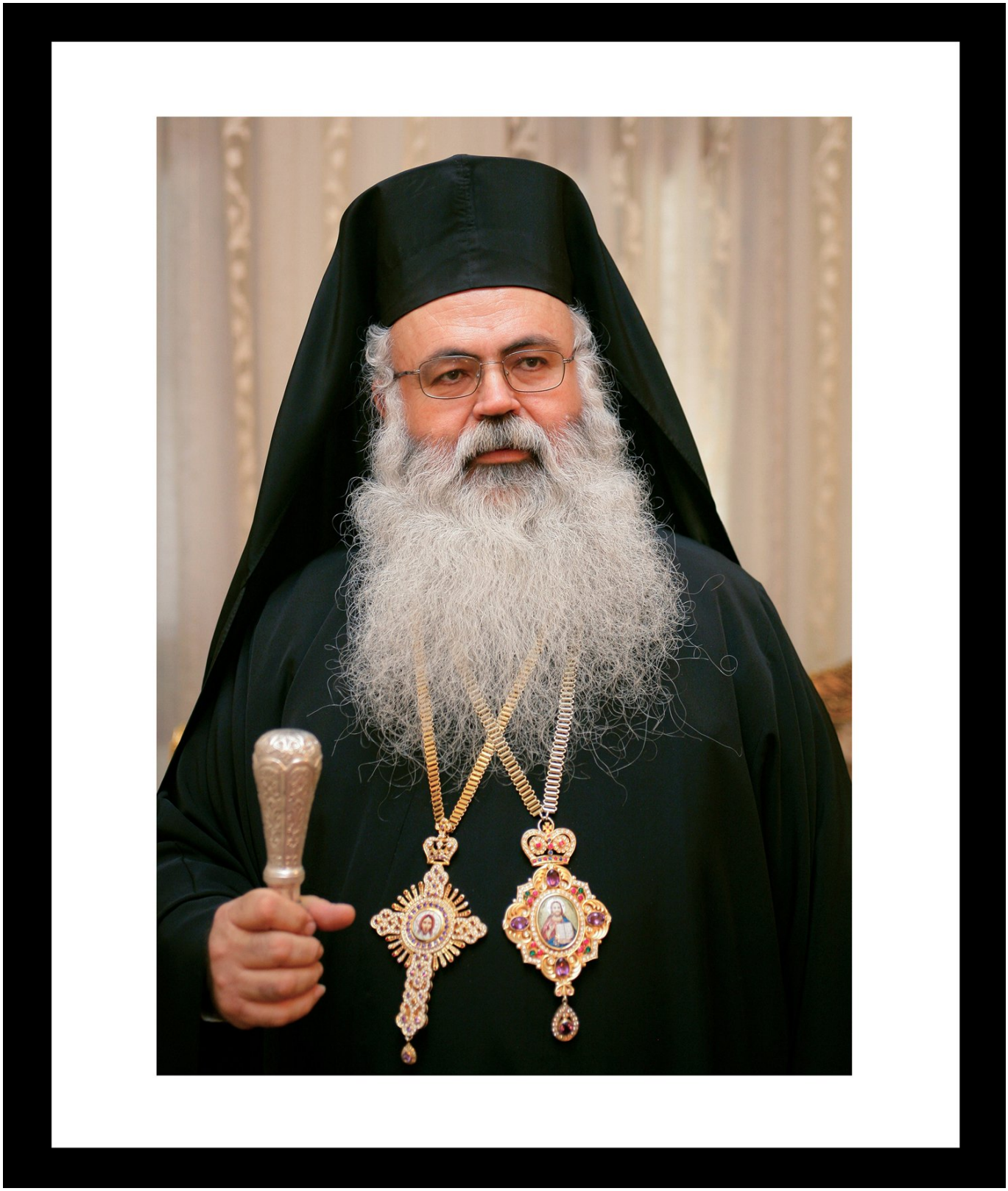

Ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης Πάφου κ. Γεώργιος παρουσίασε χθες (8 Ιουνίου 2022), στη Λεμεσό, το βιβλίο του Λεύκιου Ροδοσθένους, με τίτλο: «ΤΟΝ ΟΡΚΟΝ ΤΕΤΗΡΗΚΑ», που μιλά για τον απελευθερωτικό αγώνα της

Κύπρου.

Διαβάστε την βιβλιοκριτική του Πανιερωτάτου μέσα από την οποία γίνεται αναδρομή στα στάδια και το μεγαλείο του υπέρ πάντων αγώνα:

«Ευχαριστώ ιδιαίτερα την κ. Κρίστια Ροδοσθένους που με εμπιστεύτηκε και μου έκαμε την τιμή να μου αναθέσει την παρουσίαση του βιβλίου του πατέρα της με τον τίτλο «Τον όρκον τετήρηκα».

Στην Πάφο έκλεισα, ήδη, 26 χρόνια, 10 περίπου χρόνια ως Επίσκοπος Αρσινόης και 16 περίπου χρόνια ως Μητροπολίτης. Γνώρισα τον Λεύκιο και εκτίμησα την ευθύτητα του χαρακτήρα του, τον πατριωτισμό του και την προσφορά του στον απελευθερωτικό μας αγώνα από τις πρώτες μέρες της παρουσίας μου στη Μητρόπολη. Ο Λεύκιος συνδεόταν με στενή φιλία και αλληλοεκτίμηση με τον τότε Μητροπολίτη Πάφου, τον σημερινό Αρχιεπίσκοπο, τον οποίο επισκεπτόταν συχνά. Παρακολούθησα πολλές από τις συζητήσεις τους, άκουσα κι άλλα πολλά, συμπληρωματικά, από τον Μακαριώτατο, αλλά και πληροφορήθηκα περισσότερα γι’ αυτόν στο χωριό του, την Αρμίνου, στα πρώτα χρόνια της μετάβασής μου στην Πάφο, όταν ζούσαν και συνομήλικοι και συναγωνιστές του και θαυμαστές του έργου του. Γι’ αυτό και θεωρώ τιμή μου που μου δίνεται η ευκαιρία να παρουσιάσω μέσα από το βιβλίο του, τη δράση και την προσφορά του στον εθνικοαπελευθερωτικό μας αγώνα.

Εξήντα επτά χρόνια ύστερα από την έναρξη του απελευθερωτικού μας αγώνα, μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε, σήμερα, το μεγαλείο του. Ο αγώνας εκείνος υπήρξε όντως επικός, μια κορυφαία στιγμή της ιστορίας μας. Υπήρξε μια μοναδική ρωμαλέα εξόρμηση του Κυπριακού Ελληνισμού από την ταπείνωση της δουλείας αιώνων στα ύψη των εθνικών του πόθων.

Όσα έγιναν, κατά τη διάρκεια εκείνου του αγώνα, υπερέβησαν κάθε μέτρο μεγαλουργίας και θα μπορούσαν να συγκριθούν μόνο με τις πράξεις των αρχαίων προγόνων μας, των Σαλαμινομάχων και των Μαραθωνομάχων. Τα ξένα συμφέροντα, όμως, και οι διεθνείς δολοπλοκίες δεν επέτρεψαν, ώστε το αποτέλεσμα του αγώνα να είναι αντάξιο των θυσιών του λαού μας και του αίματος που χύθηκε.

Μερικοί σήμερα αποφαίνονται πως εκείνος ο αγώνας ήταν ένα λάθος. Πως δεν θα έπρεπε να τα είχαμε βάλει με μιαν υπερδύναμη. Πως θα ‘πρεπε να είχαμε μετρήσει καλά τις δυνάμεις μας και να είχαμε αρκεστεί σ’ όσα και όποτε, οικειοθελώς, ήθελε μας προσφέρει ο κατακτητής. Μα αν ήταν έτσι, λάθος θα ήταν και η μάχη στις Θερμοπύλες, λάθος θα ήταν και η άρνηση του Παλαιολόγου να παραδώσει την Πόλιν, λάθος και το έπος του ’40. Αφού ο εχθρός θα περνούσε, προς τι η αντίσταση; Μα τι είναι τότε ορθό; Μήπως ο ραγιαδισμός κι ο εθνικός εξευτελισμός; Είναι εύκολο, εκ των υστέρων, μέσα σε νέες συνθήκες και με την εμπειρία που αποκτήθηκε, να κρίνεται ένα γεγονός. Ένα γεγονός, όμως, θα πρέπει να κρίνεται στις συνθήκες που πραγματοποιήθηκε, στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα της εποχής. Ποιος μπορεί να εκτιμήσει τι θα σοφιζόταν, χωρίς τον αγώνα της ΕΟΚΑ, ο

κατακτητής; Και ποιος προεξοφλά πως δεν θα μεμφόμασταν, σήμερα, τους εαυτούς μας αν μέναμε απαθείς, δούλοι νομιμόφρονες, ανάξιοι των Ελλήνων προγόνων μας; Φταίει ο αγώνας αν δεν μπορέσαμε να διαχειριστούμε τα αποτελέσματά του;

Κι ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο αποκτά ιδιαίτερη αξία η μελέτη κεφαλαίων του αγώνα, που αναφέρονται μάλιστα και στη διακίνηση και δράση του αρχηγού Διγενή, μέσα από την αφήγηση ενός από τους πρωτεργάτες του αγώνα. Απαλλαγμένα από πολιτικές ερμηνείες τα γεγονότα αυτά, και μακρυά από οποιαδήποτε σκοπιμότητα, περιγράφουν το μεγαλείο της φυλής σε μιαν από τις σπουδαιότερες εξάρσεις της. Ιδιαίτερα σήμερα που μελετούμε τον αγώνα αυτόν, βλέποντάς τον από την άλλη όχθη, ύστερα από την Τουρκική εισβολή και κατοχή, κάτω από την πίεση της Ιστορίας, τα γεγονότα αυτά γίνονται οδοδείκτες για τους σημερινούς δύσκολους καιρούς αλλά και ράπισμα στη ραθυμία μας.

Το βιβλίο που προέρχεται από τις εκδόσεις «Πήλιο» είναι διαιρεμένο σε 27 κεφάλαια τα οποία εξελίσσονται κατά χρονολογική σειρά. Κύριος κορμός, γύρω από τον οποίο υφαίνεται όλος ο αγώνας της ΕΟΚΑ, παγκύπρια, είναι το πρόσωπο και η δράση του συγγραφέα. Πέραν από τη δική του αφήγηση, το βιβλίο εμπλουτίζεται και με δηλώσεις και συνεντεύξεις πολλών άλλων αγωνιστών ή και ανθρώπων που φιλοξένησαν και απέκρυψαν αγωνιστές. Την έρευνα και τις συνεντεύξεις επιμελήθηκαν και διεκπεραίωσαν ο Νίκος Παπαναστασίου και η Κρίστια Ροδοσθένους, ενώ τη γενική επιμέλεια του βιβλίου είχαν ο Σάββας Γεωργίου και η Κρίστια Ροδοσθένους.

Το βιβλίο ανοίγει με ένα μικρό αλλά εξαιρετικό «Προλογικό Σημείωμα» της Πίτσας Γαλάζη. Η γνωστή ποιήτρια δίνει το συμπέρασμά της ότι η καταγραφή των αναμνήσεων και της προσφοράς του συγγραφέα, αλλά και των συναγωνιστών του, προσφέρουν γνώση και παραδειγματισμό στους νεώτερους και τον κόσμο γενικά, της Κύπρου. Δίνει όμως και την προτροπή της: «ο αγώνας για την εθνική δικαίωση πρέπει να συνεχιστεί…».

Το πρώτο κεφάλαιο επιγράφεται «Τα χρόνια πριν τον αγώνα» και σ' αυτό ο συγγραφέας ασχολείται με την καταγωγή και την οικογένειά του, τη φοίτηση του στο δημοτικό της Αρμίνου, και στο Γυμνάσιο στην Πάφο. Στη Β΄ τάξη Γυμνασίου, το 1940, αρχίζει να συναισθάνεται τα πρώτα εθνικά βιώματα. Η έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου κατήργησε τα μέτρα της Παλμεροκρατίας και επετράπη η ανύψωση της Ελληνικής σημαίας και η ανάκρουση του εθνικού μας ύμνου, στα σχολεία. Αναφέρεται στην 28η Οκτωβρίου 1940, τον ενθουσιασμό για τις νίκες της Ελλάδας στη Β.Ήπειρο, τους εράνους για ενίσχυση του αγώνα, τις υποσχέσεις των Άγγλων και την αθέτησή τους μετά τη λήξη του πολέμου, αλλά και στο φρόνημα των Κυπρίων που δεν κάμφθηκε αλλά παρέμεινε σταθερό υπέρ της εθνικής αποκατάστασης και της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα.

Γίνεται αναφορά, στη συνέχεια, στην ίδρυση των ΟΧΕΝ και της ΠΕΟΝ καθώς και στο Ενωτικό Δημοψήφισμα που διενήργησε η Εθναρχία το 1950. Αυτά ήταν το

εθνικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο αγώνας που εκυοφορείτο για αιώνες πολλούς.
Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη μετακίνηση του συγγραφέα στη Λεμεσό, στον γάμο του και την απόκτηση των δύο από τα τρία παιδιά του, πριν τον αγώνα. Εκτενής αναφορά γίνεται στη μύησή του στον αγώνα από τον Ανδρέα Αζίνα και τη μετάβασή τους σε πολλά χωριά της Λεμεσού για προετοιμασία του αγώνα.
Η πρώτη μεγάλη εθνική συγκίνηση του συγγραφέα ήταν, ασφαλώς, η πρώτη συνάντησή του με τον Αρχηγό. Ο Αζίνας τον πήρε στον Διγενή , στο σπίτι του πατέρα του, στη Χλώρακα. Αποτέλεσμα εκείνης της επίσκεψης ήταν σύσφιγξη των δεσμών Λεύκιου-Διγενή. Ο συγγραφέας σε τρεις μέρες θα έπαιρνε τον αρχηγό περιοδεία με το αυτοκίνητό του, προκειμένου να κατοπτεύσει τις εγκαταστάσεις των Άγγλων σε διάφορες περιοχές. Πολύ αναλυτικά και με τρόπο που κρατά τον αναγνώστη σε αγωνία, περιγράφει ο συγγραφέας πως στην προσπάθειά τους να αποφύγουν το τουρκοκυπριακό χωριό Αυδήμου, προσπάθησαν να περάσουν από ένα νέο δρόμο κοντά στην Ανώγυρα οπότε βούλιαξαν. Τους ξεκόλλησαν Άγγλοι στρατιώτες που περνούσαν απ’εκεί. Αν ήξεραν οι Άγγλοι ποιόν έσωζαν και σε τι μπελάδες θα τους έβαζε σε λίγο…
Το τρίτο κεφάλαιο τελειώνει με την περιγραφή της πρώτης περιπετειώδους μεταφοράς όπλων από τη Χλώρακα στον Πύργο Λεμεσού. Κάποιες στιγμές φαίνεται να τυχαίνουν όλα τα απρόοπτα σε μιαν αποστολή. Το να σου σπάσει λάστιχο και να’ σαι φορτωμένος όπλα δεν είναι εύκολο πράγμα. Τα κατάφερε, όμως, μένοντας ασφαλώς με πολύ άγχος, προπόνηση για την μετέπειτα τετραετή ζωή του αγώνα.
Στο τέταρτο κεφάλαιο που είναι και το τελευταίο που περιγράφει γεγονότα πριν από την έναρξη του αγώνα, δίνονται οι δυσχέρειες που ήσαν σύμφυτες με την όλη προσπάθεια αλλά και το θάρρος για την αντιμετώπισή τους. Κυριαρχεί στο κεφάλαιο αυτό η σύλληψη του πλοιαρίου «Άγιος Γεώργιος» στη Χλώρακα, το οποίο μετέφερε όπλα από την Ελλάδα για τις ανάγκες του κυοφορούμενου αγώνα.
Μια άλλη περιπετειώδης μεταφορά ενός οπλοπολυβόλου «μπρεν» περιγράφεται σ’ αυτό το κεφάλαιο. Ο «Νάκος», αυτό ήταν το πρώτο ψευδώνυμο του συγγραφέα, αναγκάστηκε να μεταφέρει, με το αυτοκίνητο, στο οποίο είχε το όπλο, και τούρκο αστυνομικό. Ο Θεός όμως είχε υπό την προστασία τον εκκολαπτόμενο αγώνα και όλα πήγαν καλά. Μια παραίνεση του Διγενή στους αγωνιστές έχει ιδιαίτερη σημασία στο κεφάλαιο αυτό: «… Τα πυρομαχικά πάντα θα είναι λίγα, γι’ αυτό θα πρέπει να γίνεται η μεγαλύτερη κατά το δυνατόν οικονομία. Ρίχνετε σφαίρα εάν και όταν χρειάζεται και μόνο για συγκεκριμένο λόγο. Και να θυμάστε πάντα: Φυλάμε για μας έστω και μια σφαίρα, γιατί στον εχθρό ποτέ δεν πρέπει να δίνουμε τη χαρά να μας συλλάβει ζωντανούς. Και η θυσία για την πατρίδα είναι κάτι το ιερό, που θα μας τιμά αιώνες αιώνων».
Το πέμπτο κεφάλαιο επιγράφεται «Η 1η Απριλίου 1955» κι αφού αναφέρεται στις τελευταίες προετοιμασίες και την ύποπτη συμπεριφορά του Νότη Πετροπουλέα (

να μην ξεχνούμε ότι οι προδοσίες ή και οι αμελείς συμπεριφορές συναντώνται τακτικά στους εθνικούς μας αγώνες), ο συγγραφέας αναφέρεται στην επίσκεψή του στην Αθήνα για λόγους υγείας του παιδιού του. Εκεί πληροφορήθηκε την έναρξη του αγώνα. Όλοι φανταζόμαστε τη συγκίνησή του. Κι όλοι θα ευχόμασταν να ήμασταν ηλικιακά στη θέση του ώστε να νιώθαμε άμεσα το βάρος και την τιμή που οι αιώνες οι αναρίθμητοι της πικρής πατρίδας εναπόθεταν στους ώμους της γενιάς εκείνης.

Θυμάμαι ένα άρθρο του Δημήτρη Ψαθά που διάβασα πριν από καιρό και που είχε γραφεί στις 2 Απριλίου 1955, την επόμενη δηλαδή της έναρξης του αγώνα, και που έλεγε με θαυμασμό: «Ο λαός αυτός δεν λογάριασε ποτέ τον αριθμό, τα μέσα και τις διαστάσεις του αντιπάλου. Ίσα- ίσα που η μοίρα του το’ χει να ορθώνεται, ανέκαθεν, μπροστά σε κολοσσούς, όταν πρόκειται για θέματα που αφορούν τη λευτεριά και την αξιοπρέπειά του».

Στο κεφάλαιο περιγράφεται ο αιφνιδιασμός των Άγγλων στην Κύπρο και στην Αγγλία καθώς και ο ενθουσιασμός στην Κύπρο. **Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε επείγον σημείωμά του στον Αρχηγό της ΕΟΚΑ έλεγε**: «Σας στέλλω τις θερμότερες ευχές μου και τα ειλικρινή μου συγχαρητήρια. Χίλιες φορές εύγε! Οι κατακτηταί κατανοούν πλέον, ότι μπήκαμε σε σοβαρόν στάδιον αγώνος». Μα και ο Διγενής σημειώνει στο ημερολόγιό του «…. Η πρώτη εντύπωσις μεταξύ του ελληνικού πληθυσμού της νήσου υπήρξεν αρίστη. Ο λαός βλέπει πλέον τον Εθνικό αγώνα του να λαμβάνει έμπρακτον εκδήλωσιν, αντί της ακολοθουμένης μέχρι της ημέρας εκείνης τακτικής του χαρτοπολέμου».

Ποιος θα πίστευε, πράγματι, ότι την ημέρα, που κατά συνθήκην λέγονται τόσα ψέματα, θα ελέγετο στην πράξη η μεγαλύτερη αλήθεια, ύστερα από τόσους αιώνες δουλείας στην Κύπρο;

Στα κεφάλαια 6,7,8 και 9 εκτίθεται η δραματική σύλληψη του συγγραφέα στον Σαϊττά, η συνάντηση του με άλλους συλληφθέντες στις κεντρικές φυλακές, η μεταφορά τους στο φρούριο της Κερύνειας, η ριψοκίνδυνη αλλά ταυτόχρονα και μεγαλειώδης απόδρασή τους, η περιπλάνησή τους και η ασφαλής, ύστερα από πολλά καρδιοκτύπια άφιξή τους στη Λάπηθο κι ύστερα στον Λάρνακα της Λαπήθου.

Κάθε σελίδα του βιβλίου του μακαριστού Λεύκιου Ροδοσθένους κρύβει συγκινήσεις και αγωνίες υπέρμετρες. Μπορεί αυτό να’ναι ένα κίνητρο και ώθηση για επίσπευση της μελέτης, χρειάζεσαι, όμως, γερά νεύρα για να αντέξεις τι κρύβεται στις επόμενες γραμμές. Έτσι μετά τη σύλληψη του συγγραφέα, παρακολουθούμε με αγωνία την έρευνα στο σπίτι του όπου υπήρχαν εκτεθειμένα όπλα και εκρηκτικά. Παρόλο που βρίσκονταν σε εμφανή σημεία, το τέλος ήταν αίσιο. Ποιος ξέρει; Ίσως και οι αστυνομικοί να ήσαν πατριώτες που η εργασία τους δεν τους επέτρεπε να αποκαλυφθούν.

Στην ομάδα που δραπέτευσαν μαζί με τον Λεύκιο ήσαν ο Μάρκος Δράκος, ο Παύλος Νικήτας, ο Μίκης Φυρίλλας, ο Χριστάκης Ελευθερίου και ο Ανδρέας Πολυβίου. Πολλές φορές σκέφτομαι την αυτοθυσία αυτών των ανθρώπων. Έπαιξαν τη ζωή

τους κορώνα- γράμματα για την πατρίδα. Μερικοί, όπως ο Λεύκιος, δεν σκέφτηκαν ούτε γυναίκα, ούτε παιδιά. Και διερωτώμαι πού βρήκε ο λαός μας αυτό το πάθος για την Ελλάδα και την ελευθερία; Πέντε μόλις χρόνια πριν, πήγαν οι εκπρόσωποί μας στην Αθήνα να παραδώσουν τους τόμους του Ενωτικού Δημοψηφίσματος και δεν μπορούσαν να αποδεχτούν τα λόγια Έλληνα πρωθυπουργού, ότι δεν επιθυμούσε να συγκρουσθεί με το Λονδίνο! Ούτε κι οι πατέρες μας πίστευαν στ'αυτιά τους, όταν το 1931 άκουαν τον Ελευθέριο Βενιζέλο να αποδοκιμάζει με πρωτοφανή σκληρότητα την Οκτωβριανή εξέγερση. Τίποτα, όμως, δεν μπόρεσε να αλλοιώσει ή να μειώσει αυτό που ο λαός μας φύλαγε μέσα του, την ελληνικότητά του, γιατί το έφερνε εκ γενετής. Δεν προερχόταν αυτό από μιαν εγκεφαλική λειτουργία πολιτικών υπολογισμών ή γεωστρατηγικών συμφερόντων. Ήταν η ζωή τους, το αίμα τους, τα γονίδιά τους. Και τώρα οι αγωνιστές επιχειρούν την απόδραση όχι για να απολαύσουν την προσωπική ελευθερία τους ή να βρουν την καλοπέρασή τους. Οι συναγωνιστές τους στο αντάρτικο ήταν λίγοι. Η πατρίδα τούς χρειαζόταν στην ομπροσθοφυλακή. Ένιωθαν το χρέος δικό τους.

Στα κεφάλαια 10 και 11 γίνεται εκτενής περιγραφή της αντάρτικης ζωής του Λεύκιου και των συντρόφων του στην περιοχή του Κύκκου, στο αγρόκτημα «Βασιλική» της Μονής. Νέοι συναγωνιστές εκεί ο Χαράλαμπος Μούσκος, ο Ευτύχιος Σαλάτας κι ο Νίκος Σπανός. Αναφέρω τα ονόματά τους για να αντιληφθούμε ότι ο άνθρωπος για τον οποίο μιλούμε και η ομάδα στην οποία αναφερόμαστε ήταν ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει ο αγώνας της ΕΟΚΑ. Εκεί ο Λεύκιος συναντήθηκε και με τον μεγάλο ήρωά μας τον Κυριάκο Μάτση.

Με αφορμή την αναφορά στον προδότη Χατζημιτσή ο οποίος ξεγέλασε τον άλλο μεγάλο ήρωά μας τον Αυξεντίου, με την προσποιητή καλή συμπεριφορά του και δεν τον εκτέλεσε, όπως ήταν η διαταγή του Διγενή, οι αναγνώστες υποκλινόμαστε μπροστά στο μεγαλείο του Σταυραετού του Μαχαιρά. Δέχτηκε αδιαμαρτύρητα τις επιτιμήσεις του αρχηγού και τον υποβιβασμό του, κι ας ήταν εκείνος που διέσωσε τον Διγενή στη μάχη των Σπηλιών.

Μέσα από τις πολλές περιγραφές των ενεδρών που έστησαν, αξίζει ιδιαίτερης προσοχής μια λεπτομέρεια όπως μας την εκθέτει ο συγγραφέας. Ξεκίνησαν για την προγραμματισμένη ενέδρα, οπότε ακούστηκε η φωνή του Μάρκου Δράκου: «Ε, πού πάτε; Κάτι ξεχάσατε! Έλάτε εδώ θα κάνουμε μια προσευχή». Φαίνεται έτσι το θρησκευτικό στοιχείο, που ήταν έντονο στον αγώνα. Ο αγώνας, όπως έλεγε και η πρώτη προκήρυξη του Διγενή ήταν «υπέρ πίστεως και πατρίδος». Ας μην ξεχνούμε, άλλωστε, ότι η Εκκλησία ήταν ο κύριος χρηματοδότης του αγώνα κι ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ήταν ο επικεφαλής της τεράστιας προσπάθειας στον πολιτικό τομέα για στήριξη και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων του ένοπλου αγώνα.

Ο θάνατος του Χαράλαμπου Μούσκου, στη μάχη στο Μερσινάκι, που ήταν κι ο πρώτος νεκρός του αγώνα σε μάχη, και ο τραυματισμός του Μάρκου Δράκου, καταλαμβάνουν το 12ο κεφάλαιο του βιβλίου. Η μεγάλη απώλεια έδωσε και την

αφορμή για διερεύνηση τυχόν λαθών που μπορούσαν να είχαν διαπραχθεί λόγω της πολύχρονης παραμονής των όπλων στο χώμα και στην υγρασία, στην Ελλάδα, μετά τον Β΄Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό, ήταν, δυστυχώς τα όπλα που διέθετε η ΕΟΚΑ.
Στα κεφάλαια 13 και 14 και 15 περιγράφονται με πολλές λεπτομέρειες, που κρύβουν πολλές αγωνίες και κινδύνους, η μετακίνηση του συγγραφέα στη Λεμεσό και η δημιουργία νέων κρησφυγέτων.
Έπρεπε ο Λεύκιος να ετοιμάσει εφεδρικό κρησφύγετο για τον Αρχηγό στην περιοχή μεταξύ Πέρα Βάσας και Κύκκου. Είχε αναλάβει τότε ως Τομεάρχης σε έναν ευρύτατο τομέα της επαρχίας Λεμεσού από το Ζύγι μέχρι το Πισσούρι, μέχρι το ύψος Καλού Χωριού, Τριμίκλινης, Ομόδους και Άρσους. Έπρεπε, επί πλέον να συναντηθεί με τον νέο τομεάρχη της πόλης της Λεμεσού Δήμο Χατζημιλτή, για συντονισμό μαζί του, ύστερα από τη σύλληψη τού μέχρι τότε τομεάρχη Χριστάκη Τρυφωνίδη. Νέες έγνοιες, νέοι κίνδυνοι, νέες προσπάθειες για εξεύρεση συνεργατών και δημιουργία κρησφυγέτου-αρχηγείου απ’όπου θα διηύθυνε την περιοχή που του ανετέθη. Το κρησφύγετο ετοιμάστηκε, μεταφέρθηκε και ο οπλισμός από το Πραστειό Αυδήμου και το πεδίο ήταν έτοιμο για ανταρτοπόλεμο. Πράγματι ακολούθησαν πολλές επιτυχείς δράσεις στην περιοχή. Αποδίδοντας τις επιτυχίες τόσο στον ηρωισμό όλων των μελών των ομάδων όσο και στον άριστο συντονισμό των ενεργειών τους, δίδει τα ονόματα κατά κοινότητα, όσων ενέργησαν αυτή την περίοδο στην περιοχή. Επιτυχείς ήταν και οι καθημερινές, σχεδόν, ανατινάξεις των υδραγωγών που τροφοδοτούσαν της Επισταθμία Επισκοπής από πηγή στην Κισσούσα.
Παρά το ότι ο κλοιός των ερευνών έσφιγγε γύρω από το κρησφύγετό τους, ο Λεύκιος κάμφθηκε από τις παρακλήσεις των συναγωνιστών του και αποφάσισαν το Πάσχα του 1956 να το γιορτάσουν στα σπίτια τους. Στο διάστημα αυτό, που έλειπαν, το κρησφύγετό τους ανακαλύφθηκε και ανατινάχτηκε, ύστερα από προδοσία, ο δε Λεύκιος ύστερα από προειδοποίηση φεύγει το βράδυ της Κυριακής του Πάσχα κυνηγημένος από το πατρικό του μέσω Αρμίνου, Φοινιού, Σαϊττά και Αγίου Μάμα, στο Πραστειό Αυδήμου. Απ’εκεί μεταφέρεται με τη βοήθεια άλλων αγωνιστών στη Λεμεσό. Στο σπίτι του Δάφνη Παναγίδη κατασκευάζεται υπόγειο κρησφύγετο, αφού το άλλο στον «Βίρσαρη» είχε ανατιναχτεί. Όλα αυτά, μαζί με ένα υποκεφάλαιο γεμάτο συναισθηματισμό για τον απαγχονισμό των Καραολή και Δημητρίου, εκτίθενται στα κεφάλαια 16 και 17.
Στα επόμενα δύο κεφάλαια εκτίθενται άλλα, πολύ σημαντικά γεγονότα του αγώνα. Η συνάντηση στον Σαϊττά του Αρχηγού με συνδέσμους και άλλους αντάρτες της περιοχής, η κοινή διαπίστωση ότι ο Διγενής ήταν καταταλαιπωρημένος κι ότι χρειαζόταν ένα πιο ανθρώπινο περιβάλλον για διαμονή. Πείστηκε τελικά να πάει στη Λεμεσό, στο υπόγειο κρησφύγετο στο σπίτι του Δάφνη Παναγίδη, που είχε ετοιμάσει ο Λεύκιος προηγουμένως. Τεράστιες οι δυσκολίες της μετακίνησής του, όμως, λόγω των πολλών μέτρων που είχαν λάβει οι Άγγλοι. Ο συγγραφέας στο σημείο αυτό αλλά και σε πολλά άλλα, εξαίρει την προσφορά του Κώστα Ευσταθίου,

του Πασιύκωστη, που ενώ ήταν αξιωματικός της Αστυνομίας, με κίνδυνο της ζωής του και της οικογένειάς του, όποτε του ζητήθηκε πήρε μέρος σε παράτολμες και γενναίες αποστολές. Ας είναι η αναφορά μας αυτή μνημόσυνο γι'αυτόν. Μ'ένα μικρό αυτοκίνητο «Χίλμαν», 10 αλόγων, το αυτοκίνητό του, μετέφερε τον Αρχηγό, μαζί με άλλα 7 άτομα στον προορισμό του!

Καλύτερο εκεί το περιβάλλον και ο Διγενής άρχισε να βρίσκει τον εαυτό του. Δεν άργησαν όμως να παρουσιαστούν προβλήματα με την υγρασία του κρησφυγέτου, σ'ένα πολύ θερμό καλοκαίρι. Και το πρόγραμμα πιεστικό. Μέρα και νύχτα ασχολείτο με την άλληλογραφία του, τις υποδείξεις και διαταγές στους τομεάρχες, την πρόβλεψη των κινήσεων του εχθρού και τις δολιοφθορές που θα'πρεπε να επιφέρει η ΕΟΚΑ σ'αυτόν.

Στο 20ό Κεφάλαιο γίνεται λόγος για την αναδιοργάνωση που έκαμε από το νέο αρχηγείο του ο Διγενής σε όλους τους τομείς. Στην εισαγωγή και στον τρόπο αποστολής και παραλαβής όπλων από την Ελλάδα, καθώς και στη συγκρότηση της ΠΕΚΑ (Πολιτικής Επιτροπής Κυπριακού Αγώνα) μετά την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Κυρίως όμως ασχολείται, το κεφάλαιο, με το «Ημερολόγιο του Γρίβα» που έδωσαν στη δημοσιότητα οι αποικιοκράτες. Σ'αυτό αποκαλυπτόταν και ο πραγματικός ρόλος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, που ήταν πίσω από κάθε ενέργεια της ΕΟΚΑ, σε συνεννόηση με τον Διγενή. Στο τέλος του κεφαλαίου δίνεται και η ταυτότητα που κατάφερε να εκδώσει προς παραπλάνηση των αρχών, ο Διγενής: «Νίκος Ηρακλή Πέτρου», ηλεκτρολόγος.

Στα κεφάλαια 21 και 22 κυριαρχούν οι προσπάθειες για εξεύρεση νέου κρησφυγέτου-Αρχηγείου για τον Διγενή. Ο Λεύκιος συναντάται με τον Αυξεντίου, στον οποίο μεταφέρει την πρόταση του Διγενή για μεταφορά του Αρχηγείου στην Πιτσιλιά, της οποίας τομεάρχης τότε ήταν ο Αυξεντίου. Ο Αυξεντίου απορρίπτει την ιδέα για λόγους ασφάλειας του Αρχηγού. Η λύση δίνεται με τη δημιουργία νέου κρησφυγέτου στο σπίτι με ενοίκους τον Μάριο και Έλλη Χριστοδουλίδη. Ο Λεύκιος που έμενε μαζί με τον Αντώνη Γεωργιάδη στο ίδιο κρησφύγετο με τον Διγενή, συνέχισε την κατασκευή βομβών, με τον Φώτη Ιακωβίδη να του προμηθεύει τα απαραίτητα υλικά.

Στα κεφάλαια 23 και 24 αναφέρεται η αναχώρηση του συγγραφέα από το κρησφύγετο του Διγενή στη Λεμεσό και η μετάβαση για λίγες μέρες στις Κυβίδες κι ύστερα στο Πραστειό, όπου συνεχίστηκε η κατασκευή εκρηκτικών και ξεκίνησε ετοιμασία δεύτερου κρησφυγέτου στην Επισκοπή. Όσα λέμε λιτά και επιγραμματικά περιγράφονται με γλαφυρό και ελκυστικό τρόπο από τον συγγραφέα, κρατώντας σε συνεχή εγρήγορση και αγωνία. Περιγράφονται στα κεφάλαια αυτά οι πλούσιες σε αποτελέσματα δράσεις των ανταρτικών ομάδων στις περιοχές Επισκοπής, Πάνω Κυβίδων, Αγίου Αμβροσίου, Άρσους και Πραστειού. Μια εξιστόρηση τού πώς η ανταρτική ομάδα του Μουστάκα μπόρεσε να απαγκιστρωθεί από τον προδότη Κεραυνό και πώς άλλος καταδότης μπόρεσε να δράσει στο Πραστειό, κρατούν πράγματι την ανάσα του αναγνώστη και δεν τον

αφήνουν να αναβάλει τη συνέχιση της μελέτης του βιβλίου.
Ευρισκόμενος στην Επισκοπή ο συγγραφέας, κι αντιλαμβανόμενος αυτοκίνητα των Άγγλων να πλησιάζουν φεύγει για τη Λεμεσό με χίλιες δυο προφυλάξεις. Είναι καλοκαίρι του 1957. Μένει σε διάφορα σπίτια προσωρινά. Καταλήγει τελικά στο σπίτι του Χριστάκη Χριστοδουλίδη όπου δημιουργεί κι ένα δεύτερο κρησφύγετο για περισσότερη ασφάλεια.
Στις 26 Ιουνίου 1958 καλείται ο πατέρας του Λεύκιου στην Αστυνομία και του ανακοινώνεται ο θάνατος του γιου του στις επιχειρήσεις της Μαθηκολώνης. Ήταν ένα τέχνασμα των Άγγλων για να εντοπίσουν τον Διγενή που πίστευαν ότι βρισκόταν με μερικούς στενούς συνεργάτες του στην περιοχή. Το κόλπο, με την ψύχραιμη αντιμετώπιση του πατέρα, απέτυχε. Όλες οι λεπτομέρειες εκτίθενται στο κεφάλαιο 25.
Στο προτελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις πολλές συλλήψεις, το πραγματικό ανθρωπομάζωμα, που έγιναν το καλοκαίρι του 1958 και στις προσπάθειες της Οργάνωσης να αναπληρώσει με μεσήλικες άνδρες τις θέσεις που εχήρευσαν από τη σύλληψη των νέων σε ηλικία στελεχών. Απαριθμούνται οι προσπάθειες στην Πάχνα, την Επισκοπή, τη Δορά, και περιγράφεται η θυσία του Πανίκου Συμεού και η κηδεία του ήρωα τη νύχτα στο χωριό του.
Στο τελευταίο 27ο κεφάλαιο, εκτίθενται όσα αφορούν στο τέλος του αγώνα. Στη συνάντηση των τομεαρχών και άλλων σημαντικών στελεχών της ΕΟΚΑ με τον Διγενή στη Λευκωσία, την τελευταία διαταγή «Παύσατε πυρ» και στην επιστροφή στο σπίτι και την οικογενειακή ζωή. Ο Λεύκιος Ροδοσθένους κλείει την εξιστόρησή του με μιαν αναπόληση των κυριότερων στιγμών του αγώνα και στη διαπίστωση ότι αγωνιστές δεν ήταν μόνον η μαχόμενη πτέρυγα της ΕΟΚΑ αλλά όλη η ανώνυμη πανστρατιά των Ελλήνων της Κύπρου, οι ηλικιωμένοι αγρότες και αγρότισσες, χωρίς τη συνεισφορά των οποίων ο αγώνας δεν θα είχε το αποτέλεσμα που ξέρουμε. Και καταλήγει:
«Παραδώσαμε μια Κύπρο περήφανη και εθνικά ωραία! Αν έχει κάτι η Κύπρος να περηφανεύεται σε όλη την Ιστορία της διά μέσου των αιώνων, αυτό είναι το έπος του 1955-59».
Το βιβλίο κλείει με έναν «Αποχαιρετισμό» της Κρίστιας Ροδοσθένους, πολύ σύντομη αναφορά στα βιώματά της από την επιστροφή του πατέρα της από το αντάρτικο και τη μετέπειτα δράση του.
Μελετώντας το βιβλίο, που παρουσιάζουμε απόψε, νιώθουμε περήφανοι γιατί δεν φανήκαμε κατώτεροι των προγόνων μας. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ πιστοποίησε την γνήσια Ελληνική καταγωγή μας. Εκείνος ο αγώνας δεν έχει να ζηλέψει τίποτα ούτε από τον Μαραθώνα, ούτε από τις Θερμοπύλες, ούτε από το ΄21, του οποίου ήταν συνέχεια. Ο αγώνας αυτός αποτελεί τη συνισταμένη όλων των αγώνων της φυλής.
Σ’ αυτόν θα βρούμε τα στέρεα βάθρα και του σημερινού, δυσκολότερού μας αγώνα, που με αγωνία αποζητούμε. Αν οκτώ αιώνες δουλείας και στυγνής τυραννίας δεν ίσχυσαν να κάμψουν το αδούλωτο φρόνημα του λαού, το ίδιο

αίσθημα εθνικής τιμής υπαγορεύει τώρα και σ’ εμάς το χρέος να παραμείνουμε όρθιοι. Λέει ο Παύλος Παλαιολόγος «Εύκολοι σε ουτοπίες δεν είμαστε. Ξέρουμε ότι η διπλωματία και μάλιστα η Αγγλική, δεν είναι από τις μαγιές που ζυμώνονται με δάκρυα» Θα πρέπει, όμως, να μαστε έτοιμοι και για θυσίες. Με ευχολόγια ή αιτιάσεις ότι υπάρχουν δυσκολίες, αγώνας δεν γίνεται. Με περίσκεψη αλλά και πνεύμα θυσίας και ηρωισμού θα πρέπει να προχωρήσουμε.

Τελειώνω με κάτι που λέχθηκε από τον Λουκή Ακρίτα τότε, με τη λήξη του αγώνα και που ισχύει, όμως, πολύ περισσότερο σήμερα: «…εις την ψυχήν παντός Έλληνος, παντός ελευθέρου ανθρώπου, πλανάται το πένθος. Υπάρχει το πικρό αίσθημα της συνθηκολογήσεως εις ένα από τους πλέον σκληρούς και πλέον δραματικούς αγώνας ελευθερίας…». Θα πρόσθετα ότι σήμερα υπάρχει, δυστυχώς, και το αίσθημα του ξεπουλήματος της πατρίδος. Γι’ αυτό κι ας αφυπνιστούμε. Δεν είμαστε ούτε στο παρά πέντε, ούτε στο παρά ένα. Είμαστε στο μεταίχμιο της Τουρκοποίησης της πατρίδας μας. Οφείλουμε να ματαιώσουμε όλα τα σχέδια των Τούρκων που τελικό στόχο έχουν την κατάληψη και τουρκοποίηση όλης της Κύπρου. Το χρέος είναι δικό μας. Το οφείλουμε στους αγωνιστές του απελευθερωτικού μας αγώνα, τους ήρωές μας. Το οφείλουμε και στα παιδιά μας. Ο Κωστής Παλαμάς είναι πάντα επίκαιρος: «Κριτές θα μας δικάσουν· οι αγέννητοι, οι νεκροί».